

Detaljregulering for Årstad – Jonas Lies veg 72B – Haukeland universitetssjukehus gnr/bnr 162/270

Oppdragsgiver Helse Bergen KF
Oppdrag Detaljregulering Jonas Lies veg 72B
Rapport type Kulturminnedokumentasjon Årstadhuset (tidl. KK)
Prosjektnr. 21278
Dato 09.05.23, revidert 15.01.25

INNHOLDSLISTE

<u>1</u>	<u>BAKGRUNN</u>	<u>3</u>
1.1	INNLEDNING	3
1.2	PLANOMRÅDETS UTSTREKNING OG BELIGGENHET	4
<u>2</u>	<u>OMRÅDETS HISTORIE OG UTVIKLING</u>	<u>5</u>
2.1	OPPRINNELIG LANDBRUK	5
2.2	ÅRSTAD KIRKE OG MØLLENDAL GRAVPLASS	6
2.3	HAUKELAND SJUKEHUS 1912	8
2.4	KVINNEKLINIKKEN BLIR TIL – ÅPNING I 1926	9
2.4.1	KVINNEKLINIKK-BYGGET OG INNHOLDET	9
2.4.2	HAGEANLEGGET VED KVINNEKLINIKKEN	9
<u>3</u>	<u>BYGNINGSMILJØ PÅ HAUKELAND</u>	<u>11</u>
3.1	BYGNINGER PÅ HAUKELAND	11
3.2	SEFRAK-REGISTRERTE BYGG/KULTURMINNER – IKKE SÅ RELEVANT FOR HAUKELAND	17
3.3	KULTURMINNER - EKSEMPLER PÅ HELSEBYGG FRA DET 20. ÅRHUNDRE	17
3.4	LANDSVERNEPLANEN FOR HELSESEKTOREN – UTSNITT FOR HAUKELAND	18
3.5	HISTORISK KVINNEKLINIKK-BYGGET	20
3.5.1	TIDSLINJE KVINNEKLINIKKEN OG NÆRMILJØET/UTEAREALENE	20
3.5.2	KULTURMINNESØK I MILJØSTATUS.NO VEDRØRENDE KVINNEKLINIKKEN	21
3.5.3	ORIGINALTEGNINGER FOR KVINNEKLINIKK-BYGGET	22
3.5.4	EKSISTERENDE SITUASJON VED ÅRSTADHUSET	23
3.6	UTTALELSE FRA SYKEHUSBYGG HF	28
3.7	BEGRUNNELSE FOR VERN AV KVINNEKLINIKKEN	28
3.8	BYROM, BYGNINGENES MELLOMROM OG PLASSERING	29
3.8.1	STEDSANALYSEN; BYROM	29
3.8.2	MELLOM BYGNINGENE	31
<u>4</u>	<u>ANDRE KULTURMINNER</u>	<u>32</u>
4.1	ÅRSTAD KIRKE, MØLLENDAL GRAVPLASS OG RADIOMAST	32
4.2	HISTORISK VEIFAR – JONAS LIES VEG	32
4.3	HENSYN TIL LISTEFØRT KIRKE OG KULTURMILJØET RUNDT	33
4.3.1	KULTURMILJØ VED ÅRSTAD KIRKE	33
4.3.2	GAMLE KULTURHISTORISKE TRÆR	36
<u>5</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>36</u>

		Prosjektnr: 21278		Dato: 09.05.23	
Status /Rev:	Rev. gjelder:	Dato:	Sign:	KS:	
0	Utkast Kulturminnedokumentasjon	09.05.23	LR	TGD	
0	Revisjon iht. HB kommentarer	26.05.23	LR	TGD	
0	Revisjon iht. nye moment (mur/gjerde/trær) og tiltak fra ARK+LARK	12.11.24	LR	GMS	
0	Revisjon etter KS av planbeskrivelsen	15.01.25	LR	GMS	
Kontaktinformasjon: Nordplan AS Pb 224 6771 Nordfjordeid Tlf: 57 88 55 00 www.nordplan.no		Kundeinformasjon: Helse Bergen HF Prosjektkontoret v/ Sverre G. Sande Jonas Lies veg 68 5053 Bergen sverre.gjellesvik.sande@helse-bergen.no tlf: 48021416			
Prosjektleder		Lesley Robinson		Sign: 	
Medarbeider		Grete Marøy Sellevoll		Sign: 	
Kontrollert av		Grete Marøy Sellevoll		Sign: 	

1 Bakgrunn

1.1 Innledning

Nordplan AS gjennomfører reguleringsarbeid for Helse Bergen HF. Planens formål er å tilrettelegge for moderne sjukehusfunksjoner i eksisterende bygning med tilhørende utearealer, tidligere kjent som Kvinneklinikken på Haukeland universitetssjukehus. Bygget har adresse Jonas Lies veg 72B, gnr/bnr 162/270. Bygget refereres i det følgende til som Årstadhuset (nytt navn som Helse Bergen benytter om bygningen) eller Kvinneklinikken dersom det gjelder tidligere tider.

Bygget vil i stor grad bestå som det gjør i dag utvendig, men det foreslås noen endringer i fasade og uteareal, som beskrives i dette dokumentet. Det vil i hovedsak være endringer innendørs.

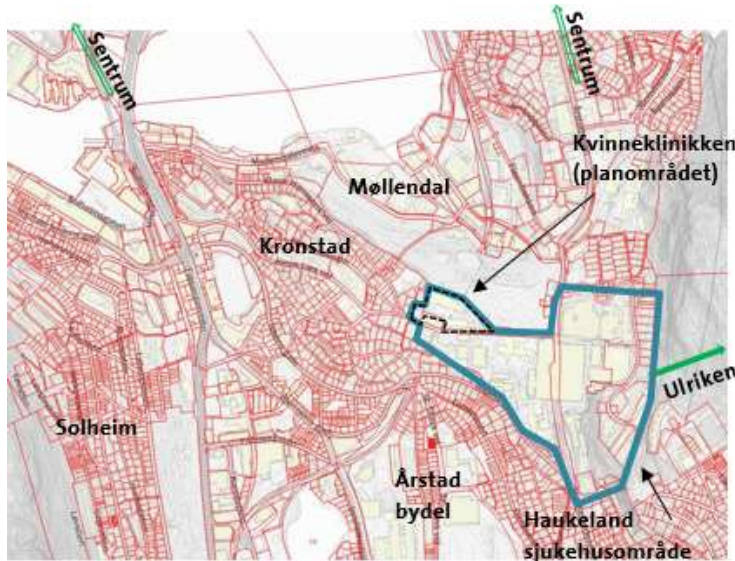
Årstadhuset ligger like ved Årstad kirke, Årstad menighet og Møllendal gravplass. Bygningen er en del av sjukehuskomplekset Haukeland universitetssjukehus og er omfattet av Landsverneplanen for helsesektoren etter forskrift om Statens kulturhistoriske eiendommer (SKE).

I arbeidet med kulturminnedokumentasjonen har vi benyttet oss av veilederen utarbeidet av Byantikvaren i Bergen i 2015, innspill fra plansaksbehandler i Bergen kommune, i tillegg til dokumentasjon vi har fått fra Helse Bergen.

Det er gjennomført registrering, fotografering og befaring på stedet. Landsverneplanen for helsesektoren, innledende stedsanalyse og referat fra møte med vernemyndigheter og planavdelingen er lagt til grunn.

Kulturminnedokumentasjonen er utarbeidet i 2023-2025.

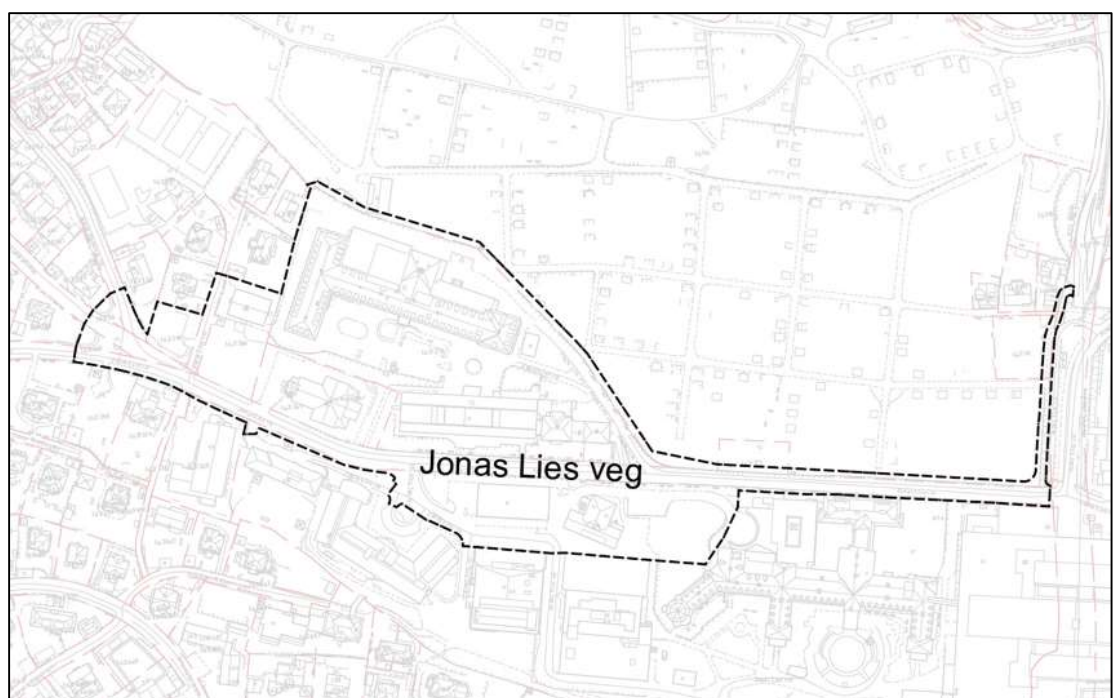
1.2 Planområdets utstrekning og beliggenhet

Kartet til venstre er hentet fra Nordplans «Innledende stedsanalyse Haukeland – Jonas Lies vei 72B – Kvinnklinikken». Den blå avgrensningen viser Haukeland sjukehusområde. Stiplet i nordvest er Årstadhuset-eiendommen.

Planområdet på kartet nederst. Nordplan AS.

Planområdet er nærmeste nabo til både Årstad kirke og til Molendal gravplass. Årstadhuset ligger innenfor gnr/bnr 162/270.

2 Områdets historie og utvikling

2.1 Opprinnelig landbruk

Kartene i punkt 2 er hentet fra kommunens kartside, Bergenskart.no. Topografien for Bergen er den typiske langstrakte Bergensdalen og fjellene rundt. Byen Bergen ligger mellom «de sju fjell». Årstad Herred (etter den gamle kongsgården Årstad eller Alrekstad) var tidligere preget av jordbruk og spredt gårdsbebyggelse langs Bergensdalen.

Haukeland gård lå innenfor dette området på et slakt høydedrag i dalen, med god utsikt over by og fjell og sjø. Gårdstunet var nærmere plassert ved et veiskille ved foten av Svarteberget, en bratt vestvendt skråning i nedre del av Ulriken.

Området der Haukeland sjukehus i dag ligger, var som nevnt opprinnelig del av Årstad Herred. Haukeland gård lå langs en viktig akse i nord-sør retning – **Haukelandsvegen** - som også er kjent som **postveien til og fra Christiania** fra gammelt av. Her var vertshus i tilknytning til gården, og gården ble brukt som kvegmarked (bøndene kom til Haukeland om høsten) og som markeds plass til langt ut på 1800-tallet. Byens borgere dro til Haukeland for å sikre seg kjøtt for vinteren. Haukeland har navnet etter bekken Hauka, som i dag kalles Landåsbekken. Gården ble solgt til Bergen kommune i 1897 og omfattet da 109 dekar innmark og store utmarksområder.

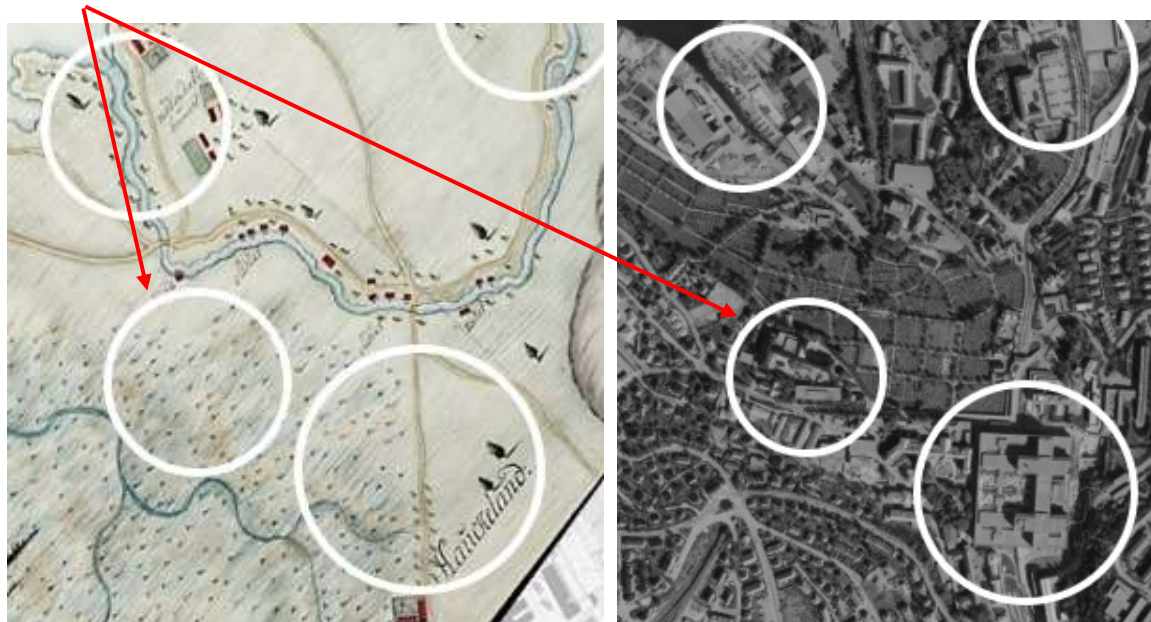
Haukeland gård i 1910. Bildet hentet fra bergenbyarkiv.no.

Kartet under viser området rundt Haukeland gård med intet annet av bebyggelse enn gårdsbygninger, med landbruksareal rundt gården (beitemark/jordbruk og skogbruk).

Historisk kart fra 1772. *Haukeland gård.*

Også kart fra 1825 og oppover til ca 1900 viser at her er kun landbruk/gårdsbruk i området på Haukeland. Området der Kvinneklubben ble bygget var i 1772 kun skog/utmark, mens bildet fra 1980 viser at det er nedbygd med flere bygg, som Kvinneklubben, Augebygget mm.

Kartet fra 1772 versus ortofoto fra 1980.

2.2 Årstad kirke og Møllendal gravplass

Som kartet under viser, er det tydelig at det rundt 1900-tallet begynner å skje endringer i området på Haukeland. Men Kvinneklubben-bygget er ikke på plass ennå.

Det var tidligere en steinkirke på Årstad i middelalderen som forfalt etter reformasjonen, og steinene herfra ble brukt til reparasjon av Domkirken. Innen 1736 var den gamle kirken helt borte. Årstad kirke slik vi kjenner den i dag ble innviet i 1890, på grunnen til Haukeland gård.

Møllendal gravplass ble offisielt innviet i 1874, men her hadde vært et mindre antall gravplasser tidligere også. Gravplassen ble utvidet med areal fra Haukeland gård.

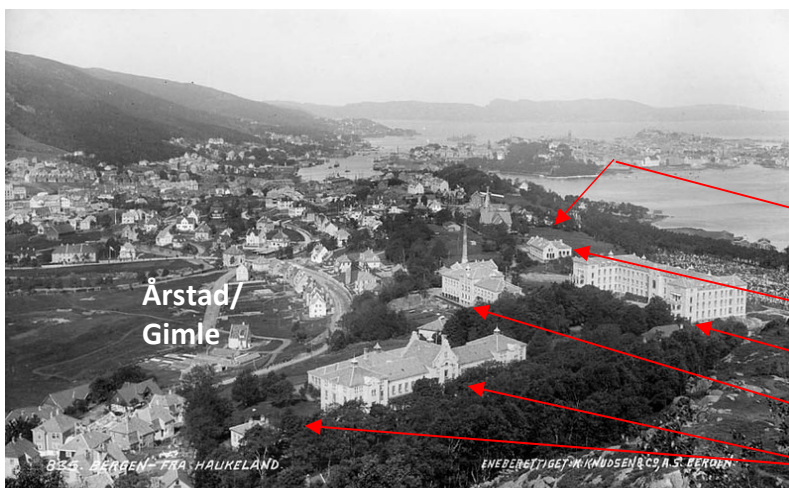
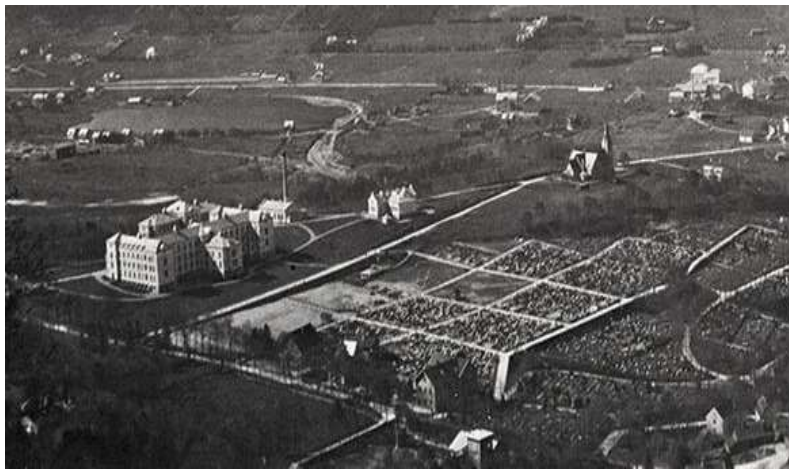
Årstad kirke. Møllendal Gravplass. Haukeland gård. Historisk kart fra 1907. Spredt bebyggelse langs vegnettene på Årstad/Haukeland.

Midterste bilde, hentet fra historiske bilder: Sjukehusets hovedbygning like ved Møllendal Gravplass. Bildet tatt etter 1912, Kvinneklubben er ikke vedtatt bygget før i 1916.

I Årstad-området dukket det opp **villabebyggelse/** frittliggende bolighus både nord og sørvest for Haukeland fra 1850 av og oppover til 1980-tallet.

Hageby-strukturen på Gimle vokste fram mellom ca 1920-1950. Se bl.a. boliger oppført parallelt med Ibsens gate på bildet nederst (følger svingen på Ibsens gate).

Haukeland/Årstad, som tidligere hadde vært «ute på landet», ble innlemmet i byens utvidelse med stadig ny bebyggelse. I utkanten ble det etablert noe karré- og lamellbebyggelse også, se stedsanalyse.

Det er viktige kulturmiljøer og kulturminner innen Årstad bydel.

Bildet nederst er tatt etter 1915 og trolig før 1920.

Tomt for plassering av Kvinneklubben.

Overlegebolig.

Hovedbygningen.

Administrasjonsbygget.

Epidemibyggene.

2.3 Haukeland sjukehus 1912

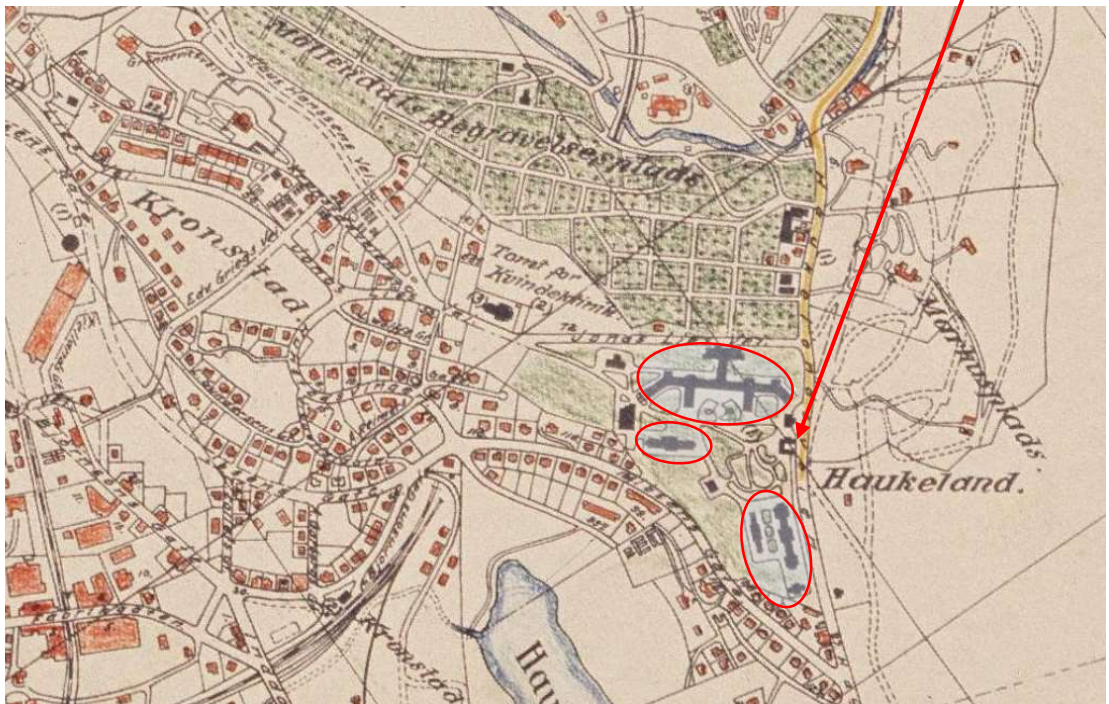
Allerede i 1754 fikk Bergen sitt første offentlige sjukehus, men dette ble drevet med midler fra fattighuset og i 1763 var det kun plass til 12 pasienter. Det var ikke før på slutten av 1800-tallet at sjukehuset ble organisert som en kommunal virksomhet og – etter litt fram og tilbake – ble det vedtatt å bygge et nytt sjukehus på Haukeland-området. Det var vesentlig at det var utvidelsespotensiale på sjukehusomtå, istedenfor å ha spredte sjukehusbygg i sentrum med de plassbegrensninger det ville gi. I 1912 åpnet det nye sjukehuset sine dører for 250 pasienter.

Bilde fra 1912 fra arkivet til Byggekommiteen for Haukeland sjukehus.

Bildet er fra Haukeland hovedgård. Hovedbygningen på gården ble ikke revet før i 1973. Den tjente som portalbygning og vakthus for sjukehuset.

Gårdsbygget var bygget etter en barokkplan med tre fløyer, og gjennomgikk flere ombygginger. Vertshuset lå i sørfløyen på gårdsbygget.

Historisk kart fra 1921. Gamle Hovedbygning, og flere andre bygninger kommer til på sjukehusområdet (vist med sirkel). All utvikling av sjukehuset skjedde den gang på vestsiden av Haukelandsveien.

2.4 Kvinneklubben blir til – åpning i 1926

2.4.1 Kvinneklubben-bygget og innholdet

På kartet over vises Hovedbygning ved sjukehuset og noen av de andre bygningene vi kjenner fra i dag; bl.a. Konrad Birkenhaugs Hus m.fl. Nord for kirken står det påført på kartet: «Tomt for Kvindeklubb». I 1916 ble Kvinneklubben besluttet bygget, og byggeperioden var fra ca 1920-1926. Dette skulle være sjukehus for fødselshjelp og kvinnesjukdommer. Da bygget sto ferdig ble det driftet av oversøster og 7 sjukepleiere, overjordmor og 2 underjordmødre, samt hadde plass til 25 jordmorelever m.fl. Det første året ble 826 nye bergensere født på Kvinneklubben. Her var også operasjonsavdeling og 2 vellykkede keisersnitt ble gjennomført samme året. Loftet ble brukt til hybler for de som jobbet ved «Kvindeklubben».

Seinere ble bygget utvidet i flere omganger. I 2023 nesten 100 år etter at Kvinneklubben sto klart til bruk, var det ca 5000 fødsler i året og 500 medarbeidere. Med avdelinger som barsel, fysioterapi, fødeavdeling, observasjonspost for gravide, operasjonsavsnitt, seksjon for assistert befruktning, fostermedisin og ultralyd, generell gynekologi og gynekologisk kreft, samt ulike poliklinikker for kvinner, mor og barn.

Kartet til venstre er fra 1934, og viser Kvinneklubben-bygget like nord for Årstad kirke.

Kartet viser at det er andre sjukehusbygg som er kommet til siden innvielsen av Gamle Hovedbygning også, samt nye fløyer.

Sammenligner vi med dagens situasjon (se pkt. 3.8.1 og 4.1), så kjenner vi igjen flere av veitraséene, som ikke nødvendigvis er vist på kartet over. Både Jonas Lies veg og Ibsens gate går i samme trasé som vist på det historiske kartet over. Dette beskrives i pkt. 4.1- 4.2.

2.4.2 Hageanlegget ved Kvinneklubben

Hageanlegget ved Kvinneklubben var designet av landskapsarkitekten Olav Moen, i samsvar med datidens idealer for å fremme helse og velvære. Han var generelt opptatt av å integrere grønne områder på sjukehusområder og i bymiljøer.

Flyfoto fra Norge i bilder, 1951. Mest store grønne areal der Augebygget i dag står.

Bildet over viser at hageanlegget sør for Kvinneklubben i 1951 var symmetrisk utformet innenfor et veldig presist rektangelformet areal i sør. Arealet hadde både gruset kjøre- og gangareal, samt en sentrert sirkelformet plen med vegetasjon symmetrisk plassert foran hovedinngangen. Denne plenen ble delt i to av en gangforbindelse tvers gjennom mot inngangen til Kvinneklubben. På hver side av dette var det to tilnærmet speilvendte like gressplener, dels organisk/buet formet mot nord og med rett avgrensning mot sør. Sti diagonalt gjennom østre plen. Noen store trær ble plantet innenfor de to speilvendte gressplenene, men ikke i den sirkulære plenen foran inngangspartiet.

Nordplan AS har ikke funnet bilder eller tegninger fra opprinnelig etablering av hageanlegget (fra 1920-tallet) som viser hagens layout i detalj, men det er nærliggende å anta at hagen ble anlagt symmetrisk og noenlunde likt med bildet fra 1951 over. Bildet som er lagt ved i pkt. 3.5.1 viser et grønt hageareal med lav vegetasjon (busk og hekk), og er mest sannsynlig tegnet av arkitektene (ser bl.a. Danielsen i tittelfeltet), ikke landskapsarkitekten. Bildet i pkt 3.5.1 var mest sannsynlig kun en illustrasjon for å vise hvordan bygningen Kvinneklubben kunne framstå i grønne omgivelser, m.a.o. ikke eksplisitt hvordan hagen skulle anlegges.

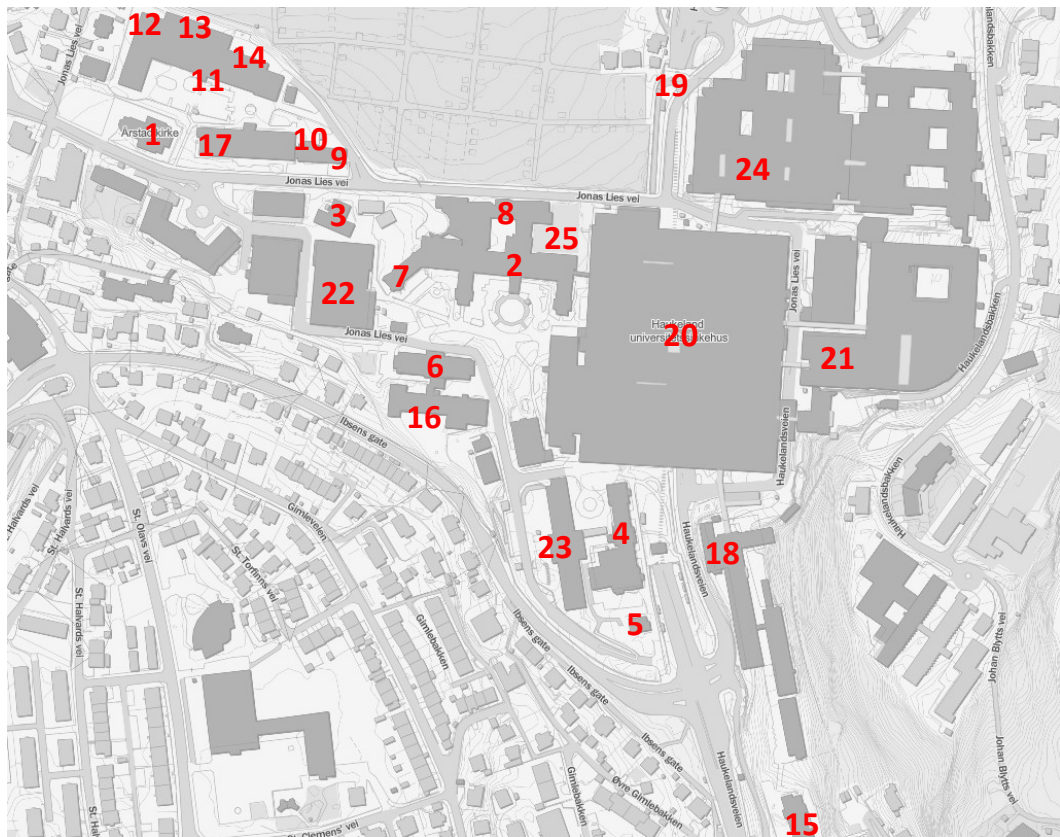
Etter hvert har det grønne arealet sør for Kvinneklubben blitt gradvis mindre og mindre. Flyfoto viser at plenene har krympet og krympet underveis og fram til i dag der det stort sett er asfaltert areal igjen nå. Det er noen få «etterlevninger» etter den sentrerte sirkulære plenen foran hovedinngangen i form av vegetasjon, men gressplenen er borte. Se ellers i pkt. 3.5 for beskrivelse av historisk utvikling ved Kvinneklubben, nå Årstadhuset.

3 Bygningssmiljø på Haukeland

3.1 Bygninger på Haukeland

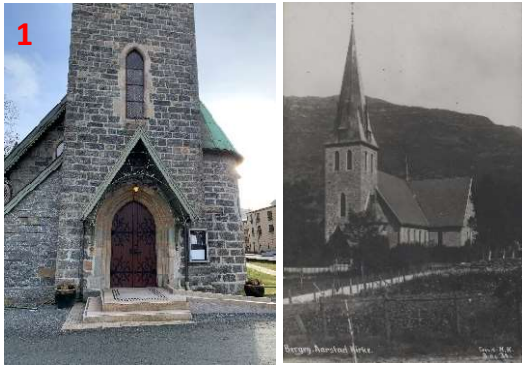
Begynnelsen på Haukeland-området som sjukehus er omtalt i pkt 2, der man ser en gradvis utvidelse av bygningsmiljøet over tid. I 1946 ble medisindanning lagt til Haukeland. I dag er Haukeland universitetssjukehus både et lokalt og regionalt viktig sjukehus, og som navnet tilsier fortsatt et universitetssjukehus. I tillegg er det også et meget viktig sjukehus nasjonalt, på linje med Oslo universitetssjukehus og St. Olavs hospital (Trondheim).

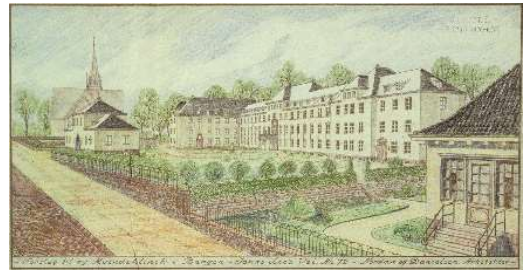
Utviklingen av Haukeland universitetssjukehus har foregått i kronologisk rekkefølge vist i kartet under og påfølgende tabell (listen er ikke uttømmende og det er ikke lagt inn bilde av alle bygninger på Haukeland, men de fleste som er viktige for bygningsmiljøet).

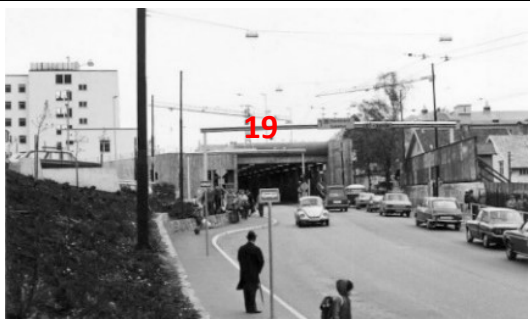
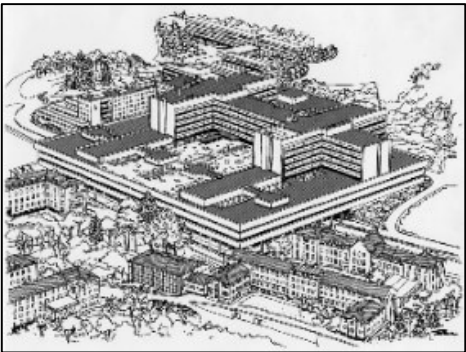
Kart over Haukeland med nummerering av sjukehusbygg/tiltak som sammenfaller med nummerering i tabellen under, i tilnærmet kronologisk rekkefølge fra nr 1 og oppover til nr 24. NB: det er ikke alle bygninger på Haukeland som er vist i tabellen og derfor er de ikke nummerert på kartet over eller vist i kronologisk rekkefølge.

I tabellen under betyr lys blå fargekode i kolonnen til venstre, at aktuelt bygg har sjukehusfunksjon i dag.

I bruk år	Bygg	Stil	Bilde
1890 Gnr/ bnr 162/ 269	Årstad kirke – Tegnet av arkitekt Christian Christie. Samme stil som andre kirkebygg i samme tidsperiode.	Enskipet korskirke i nygotisk stil, bygget av gneis med tuktet stein som utvendig kledning. Kleber-stein i portaler/ vindusomramming. Kirken er preget av nygotisk stil med spissbuer i vestportal og i vindusåpninger, enkel utsmykning, nøkterne detaljer.	
1912 Gnr/ bnr 162/ 913	Gamle Hovedbygning tegnet av arkitekt Victor Nordan. Gamle Gade – patologisk anatomisk laboratorium, tegnet av ark. Victor Nordan. Gamle Gade er fredet.	 Epidemiavdelinga (2 bygg, der hovedbygget nå heter Konrad Birkhaugs Hus , lille H-bygget er fredet). Administrasjons-bygget - «Økonomibygget» tidl. med vaskeri og kjøkken, kalles nå Jørgen Sandbergs Hus , også tegnet av ark. Victor Nordan.	 <i>Over: Gamle Hovedbygning.</i> <i>Under: tidl.epidemibygg – Konrad Birkhaugs Hus</i> <i>Under:</i> <i>Administrasjonsbygg: Jørgen Sandbergs Hus</i>
1918	Kanalgang	Kanalgang fra Hoved-bygning til økonomibygget	Innvendig transport mat+tøy. Etter hvert utvidelse til andre bygg, også transport pasienter.

1923 Gnr/ bnr 162/ 913	Vestfløy til Hovedbygning	Tilbygg med «tårn»-avslutning i vest.	
1924 Gnr/ bnr 162/ 913	Tilbygg Hovedbygning mot nord. Portnerboligen til Kvinne-klinikken henger sammen m/overlegeboligen	Portnerboligen: Nordan og Danielsen Arkitekter. Utvendig formspråk preget av funksjonalisme og nyklassisme.	
1925 Gnr/ bnr 162/ 270	Overlegeboligen	Tegnet av Nordan og Danielsen Arkitekter. Utvendig formspråk preget av funksjonalisme og nyklassisme.	
1926 Gnr/ bnr 162/ 270	Kvinneklinikken (Nå: Årstadhuset) Påbegynt i 1920.	Tegnet av Nordan og Danielsen Arkitekter. Formspråk preget av nybarokk med nyklassistiske detaljer. Inngangsparti i klassistisk stil (bilde til høyre).	
1960	Tilbygg vestre fløy mot nord (rød strek)	Illustrasjoner hentet fra Rambølls rapport «Årstadhuset - Energiberegninger og vurdering av energitiltak» datert 03.09.24	

1975	Tilbygg mot nord-vest (rød strek)		
1994	Tilbygg mot nord-øst på Kvinneklinikken		
1935	Mikrobiologisk-avdeling		
1938 Gnr/ bnr 161/ 17	Undervisnings-senteret Utsikta	Funksjonalisme	
1950	Barneklubben	Funksjonalisme	Revet for å gi plass til Glasblokkene
1951- 1952 Gnr/ bnr 162/ 913	Utvidelse røntgenavd. Nevrologisk avdeling. Sykepleieskole. Hudavdeling, kalles Hudbygget		
1956	Universitets-klinikk		
1957	Lungebygget		
1961 Gnr/ bnr 162/ 270	Øre-nese-halsavdeling etablert ved KK- bygget: Nå kjent som Augebygget	Lang lamell med repetitive horisontale vindusbånd og fasadeplater.	
1963 Gnr/ bnr 161/ 15	Armauer Hansens Hus (mikrobiologi, farmakologi og hygiene). UiB.	Lang lamell med 2 tverrfløyer (over kjørevege). Vinduer som systematisk perforerer fasadeplatene, repetitivt.	

	Utvidelse av sjukehusområdet østover (øst for Haukelands-vegen)	Ikke sammenhengende vindusbånd. Oppgradert seinere.	
1970	Oppstart sprengning	Sprengning for bygging av tunnel og Sentralblokka	Tyngdepunktet på Haukeland sjukehus forskyves østover.
1975 Gnr/ bnr 162/ 912	Haukelands-tunnel (350 m lang), Sentralblokka bygges midt oppå dette. Tyngdepunktet på Haukeland forskyves.		
1983 Gnr/ bnr 161/ 15 og 162/ 913	Sentralblokka , med akuttmottak, sentral operasjons-avdeling, sentralforsyning og sterilsentral. Sengeposter i korsbygg oppå 3. etasje. Tegnet av KHR arkitekter.	Typisk for 1970- og 1980-tallets betong-brutalisme. Lange sammenhengende vindusbånd/horisontale linjer, repeterende elementer, minimale detaljer. Prefabrikerte betongplater utvendig.	
2010 Gnr/ bnr 161/ 15	Laboratorie-bygget Tegnet av CF Møller Architects	Moderne, minimalistisk arkitektur etter årtusenskiftet; med store glass-flater, stål og stein/betong. 10 etasjer høyt.	

2012	Bikuben kurs- og konferansesenter Tegnet av Arkitektgruppen Cubus	Moderne, minimalistisk og funksjonell arkitektur, store glassflater for mye lysinnslipp.	
2016 Gnr/ bnr 162/ 913	Marie Joys' Hus Tegnet av Origo Arkitektgruppe	Dagens bruk: Biobank, behandlingstjeneste for usikker kjønnsutvikling, sosionomtjenester (inntil nylig var midl. barne- og ungdomsklinikk i påvente av innflytting i Glasblokkene.) Moderne, minimalistisk arkitektur, 5 etasjer, med utvendig trekledning, skråflater til tak, samt takterrasse.	
1. bygge- trinn 2016 2. bygge- trinn 2023 Gnr/ bnr 161/ 15	Glasblokkene: Byggetrinn 2 nylig bygget. Tegnet av: KHR arkitekter Studio 4 Arkitekter AS – Rambøll Per Knudsen Arkitektkontor Schønher Landskap	Dette er det nye kvinne-, barne- og ungdoms-sjukehuset, med bl.a. avdelinger og poliklinikker (flyttet fra Kvinneklinikken til Glasblokkene i 2023). 9 etasjer. Vår tids moderne, minimalistisk arkitektur med lameller. Store glassflater. Stål, horisontale linjer. «Tangenter» i glass og stål. Innslag muralt preg/stein.	
2023- 2024 Gnr/ bnr 162/ 913	Parkhjørnet (nye sterilsentralen) under bygging. Tegnet av Nordplan AS	4-5 etasjer Sterilsentral. Vår tids moderne arkitektur, innfyllprosjekt på hjørnet mellom Gamle Hovedbygning og Sentralblokk.	

3.2 SEFRAK-registrerte bygg/kulturminner – ikke så relevant for Haukeland

I følge miljøstatus.no er det ingen SEFRAK-registrerte bygninger i planområdet eller i området på Haukeland.

Det er to grå trekanter registrert på kartet, disse viser at det tidligere har stått et våningshus og en verkstedsbygning her, fra gården Markusplassen på Haukeland på 1800-tallet. Begge disse er revet, og er erstattet av Laboratoriebygget (bygget i 2010).

Den eneste røde trekanten vi finner på Haukelands-området ligger nedenfor Haukeland, sør for Ibsens gate, og er et horisontaldelt våningshus (bolig) fra Gimle gård fra 1800-tallet. Rød trekant betyr at det er SEFRAK-registrert (bygg fra før 1900-tallet) og at det er meldepliktig ved riving/ombygging. Dette bygget er langt unna tiltaksområdet, og ombygging av Kvinneklinikken på gnr/bnr 162/270 influerer ikke på boligen eller vice versa.

Kartutsnitt fra miljøstatus.no for SEFRAK-registrerte bygg. Rød trekant er SEFRAK-registrert og er meldepliktig ved riving/ombygging, men ligger utenfor sjukehusområdet. Grå tekanter er bygg/tiltak som er revet.

3.3 Kulturminner - eksempler på helsebygg fra det 20. århundre

Det er totalt 13 kulturminner (hovedsakelig relatert til helsefunksjon) på Haukeland-området. De markerte kulturminnene på kartet under viser bygninger som er representative eksempler på helsebygg fra ulike perioder i det 20. århundre, ekskl. krigsminnet («Haukelandsbakken»).

Kulturminner på Haukeland – relatert til helsefunksjon	Vernestatus
Kvinnekliviken (Jonas Lies veg 72B) -	statlig listeført
Overlegebolig	statlig listeført
Portnerbolig	statlig listeført
Studentbygg (Gamle Gade)	statlig listeført
Gamle Hovedbygning	statlig listeført
Parkanlegget sør for Gamle Hovedbygning	ikke fredet
H-bygget (tidl. observasjonspost epidemiologisk avdeling)	forskriftsfredet
Administrasjonsbygg	statlig listeført
Undervisningssenteret (Utsikta)	statlig listeført
Polio- telematikkbygget	statlig listeført
Sentralblokk	statlig listeført
Sentralblokk – kun Auditoriet	forskriftsfredet
Bikuben (sentralkjøkkenet/kantine) nå konferansesenter	forskriftsfredet
Haukelandsbakken* (kanonbrønn, *krigsminne 2. verdenskrig)	kommunalt listeført
Definisjoner:	
Forskriftsfredet = Kulturminne som er fredet ved forskrift. Bygg i statlig eie og kulturmiljøer kan fredes ved forskrift, og innebærer en forenklet prosedyre enn fredning ved enkeltvedtak. Alle inngrep i forskriftsfredete kulturminner krever dispensasjon fra Riksantikvaren (bygg i statlig eie) eller regional kulturmiljøforvaltning (kulturmiljøer). Det er ikke anledning til å dispensere for tiltak som innebærer vesentlige inngrep i kulturminnet. Ikke fredet = Kulturminne som ikke har noe formelt vern. Men kulturminnet er registrert og kan ha interesse for kulturmiljøforvaltningen. Kulturminnet kan også være vernet i medhold av plan- og bygningsloven. Alle inngrep i ikke-fredete kulturminner bør avklares med regional kulturmiljøforvaltning. Kommunalt listeført = verneverdige kulturminner eller -miljøer som er politisk vedtatt er verneverdige kulturminner. Alle inngrep i slike kulturminner skal avklares med kommunen. Statlig listeført = Kulturminne (bygg og anlegg) som er gitt verneklasse 2 i det landsomfattende prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer. Disse er vurdert til ikke å ha nasjonal verdi, det anbefales at de reguleres til hensynssone.	

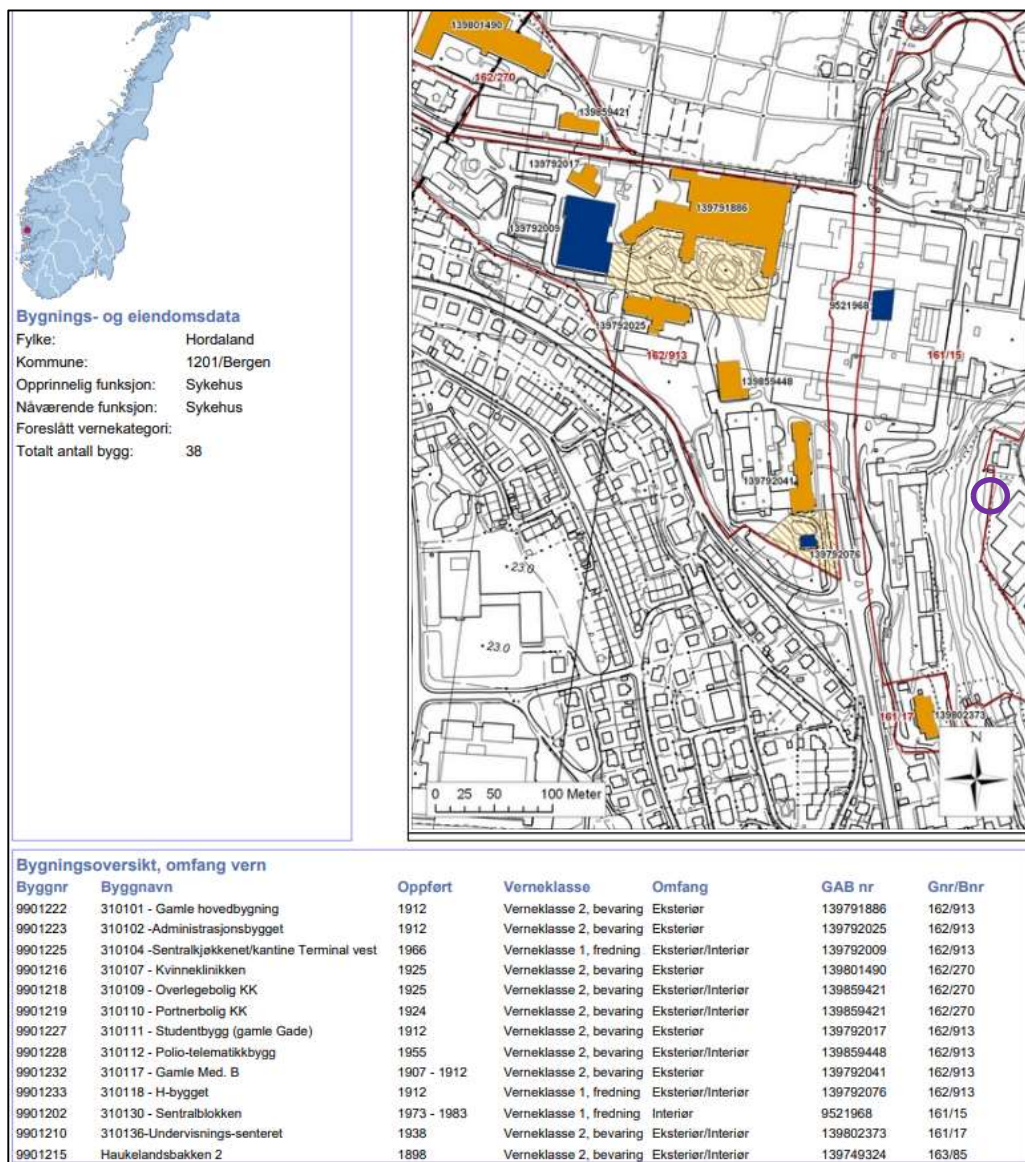
3.4 Landsverneplanen for helsesektoren – utsnitt for Haukeland

Landsverneplanen for helsesektoren er utarbeidet av helsesektoren (Helse- og omsorgsdepartementet har overordnet ansvar). Den viser kulturhistoriske eiendommer eller kulturminner som helsesektoren selv har valgt ut i samråd med bl.a. Riksantikvaren, som de mener

bør bevares som viktige kulturminner for å fortelle om helse-vesenets utvikling og historie. Se vedlegg for mer informasjon om byggene på Haukeland, eller <http://www.lvph.no/>

- **Mørkeblå markeringer** viser bygg i verneklasse 1 (fredning): **Bikuben, H-bygget og interiør i Sentralblokken (auditoriet).**
- **Gule markeringer** viser kulturminner som ligger i verneklasse 2 (bevaringsverdig).

Kvinneklubben (øverst til venstre på utsnittet under) er definert som eksteriørmessig bevaringsverdig:

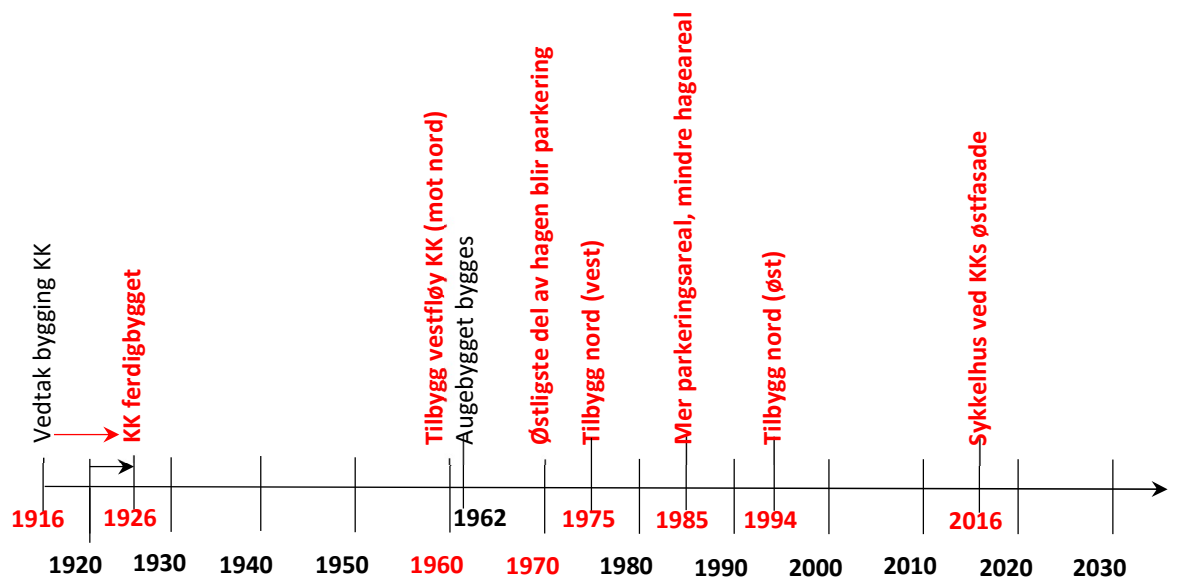
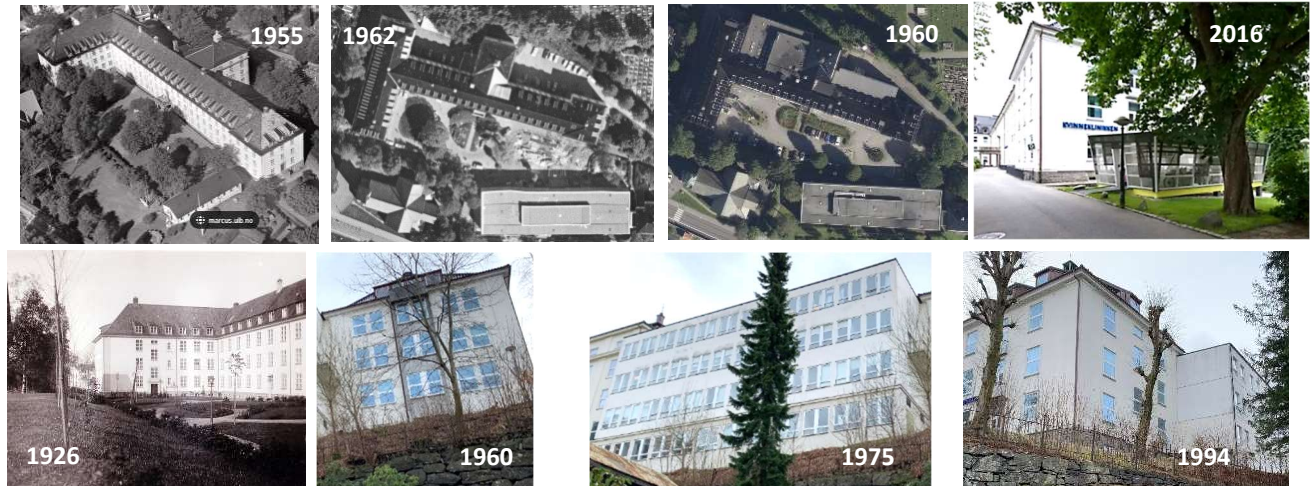

Over: Utsnitt av landsverneplanen for Haukeland, se vedlegg eller www.lvph.no. Mørkeblå farge er fredet og gul er bevaringsverdig. Lilla sirkel er krigsminne lagt til av Nordplan AS.

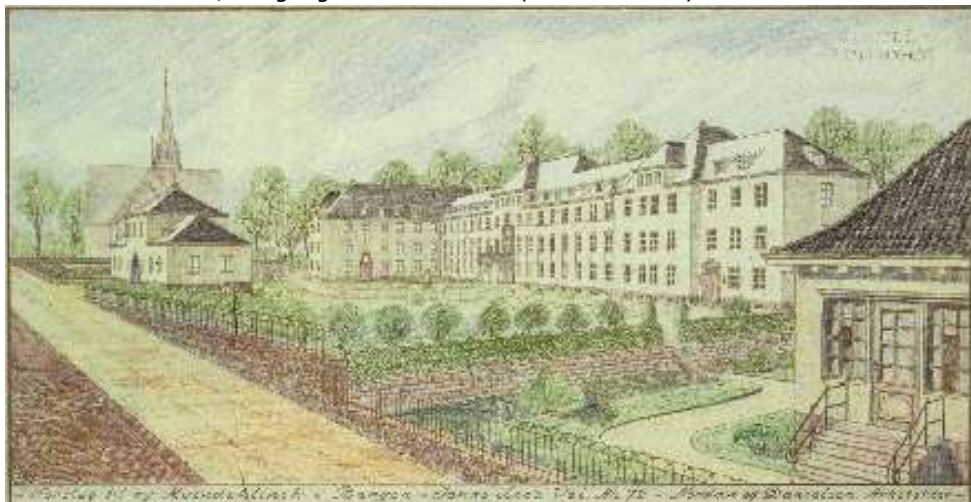
På kulturminnesøk i miljøstatus.no er vernestatus vist med lilla symbol. Kulturminnesøk-kartet sammenfaller med de gule og blå fargene på landsverneplan-kartet over (dvs. de gule og blå fargene er vist med lilla på kulturminnesøk-kartet). Det som ikke kommer fram på kartet for landsverneplanen er krigsminnet, og det er supplert av Nordplan med lilla sirkel på kartet over lengst mot øst.

3.5 Historikk Kvinneklinnikk-bygget

3.5.1 Tidslinje Kvinneklinnikken og nærmiljøet/utearealene

Over: Tidslinje laget av Nordplan AS. Under: tidlig illustrasjon (fra historiske foto) av hageanlegget ved Kvinneklinnikken, trolig tegnet av arkitekten (bl.a. Danielsen) av Kvinneklinnikken.

Se pkt. 2.4.2 for mer beskrivelse av hageanlegget sør for Årstadhuset og dets utvikling.

Tidslinja og bildene over bekrefter at det har skjedd en gradvis endring av Kvinneklinikk-bygget med etablering av tilbygg mot nord, i tillegg til det frittliggende sykkelhuset som er kommet til i 2016. Det er særlig fra 1960 av at hagearealet - som opprinnelig ble etablert og var viktig som rekreasjonsområde (parkanlegg) for pasienter og ansatte - gradvis måtte vike for asfaltert inn- og utkjøring og parkeringsplasser mellom Kvinneklinikken og Augebygget.

Hageanlegg ved sjukehus var tidligere tungt vektlagt som ledd i å tilby et helsefremmende miljø rundt sjukehuset. Bildene viser at hagearealet opprinnelig var anlagt med mye vegetasjon og trær, plen, samt gruset stisystem gjennom hagen, med en tydelig akse i tilnærmet nord-sør retning til den klassisistiske hovedinngangen til Kvinneklinikken. Hagen var tidligere inngjerdet og hadde innganger fra flere sider. Etter hvert som årene gikk, ble de grønne arealene i hagen krympet og stadig flere store trær fjernet under transformasjonen fra hage til parkeringsplass. Det er fortsatt spor etter den opprinnelige hagen, men disse er såpass beskjedne at man ikke klarer å kjenne dem igjen som historieforteller fra gamle dager, med unntak av noen få store trær som er igjen.

Tilbygg mot nord endret også - foruten eksteriøret - karakteren til utearealene mot nord.

3.5.2 Kulturminnesøk i miljøstatus.no vedrørende Kvinneklinikken

Informasjonen er hentet fra kulturminnesøk i miljøstatus.no:

«Bygningsbeskrivelse:

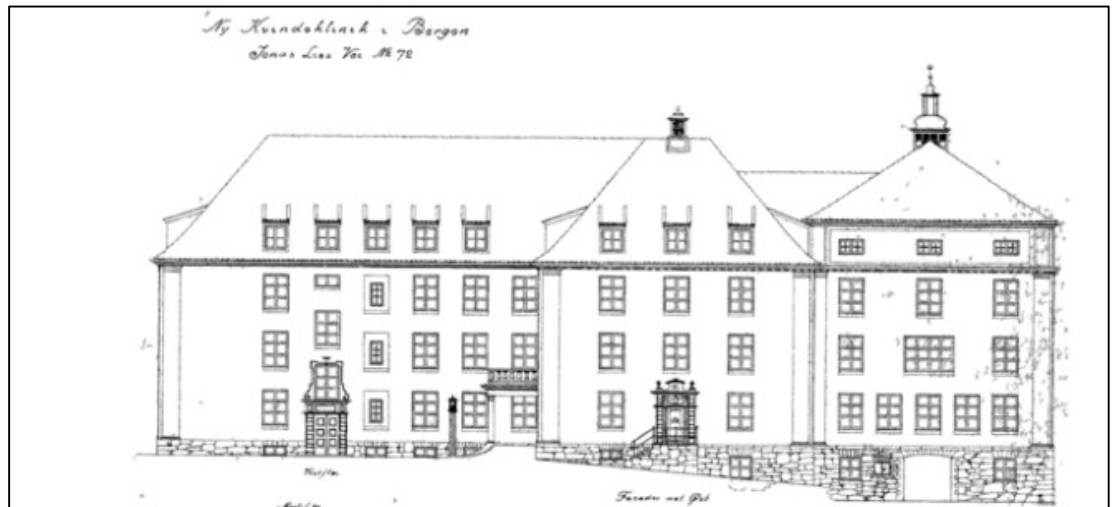
Pusset, malt vinkelformet gulhvitt murbygg i tre og ½ etg og delvis innredet loft. Hovedvolum i akse øst-vest og tverrfløy mot sør rammer inn gårds plass. Endevolumer markert med hjørnpilastre. Stående rektangulære vinduer med enkel profilert pussomramming. Inngangspartier rammet inn med hogget stein, hovedinngang midt på hovedfløy markert med søyler og veranda. Sokkel i råkopp, gesims med enkel tannsnittfrise. Kobberslätte takopplett i loftsetasje. Formspråk viderefører den nybarokke volumbehandlingen men med nyklassisistiske detaljer. Tverrfløyer mot nord sammenbygget i flere omganger med tilbygg og utvidelser. Nyere tilbygg med glattpusset fasade, sokkeletg. markert med enkel profil, uinnrammete vindusåpninger, tilnærmet flatt tak.

Historikk:

Kvinneklinikken ble bygget som statlig sykehus i 1925. Opprinnelig var det sengeavdelinger i hovedfløy, personalboliger, dyrestall, fyrhus m.v i tverrfløy og operasjonsavdeling, undervisningslokaler m.v. i sidefløy mot nord. På loftet var det hybler for jordmorelever. Hybler og boliger er i dag tatt i bruk bla. til kontorer. Bygget har vært bygget om og modernisert flere ganger. Etter etablering av medisnutdanning og Universitetet i Bergen ble KK overdratt til Interessentselskapet Haukeland sykehus, et sameierskap mellom stat, kommune og fylke. Fylkeskommunen overtok sykehuset i 1972. Bygget om og modernisert innvendig sist i 1988 og 1994.»

Når det gjelder tilbyggene på nordsiden av Kvinneklinikken, fra 1960-/1970- og 1990-tallet, så bryter de alle med byggets opprinnelige arkitektur og byggene rundt fra sjukehusets spede begynnelse (som var hovedsakelig bygget i nybarokk/nyklassisisme).

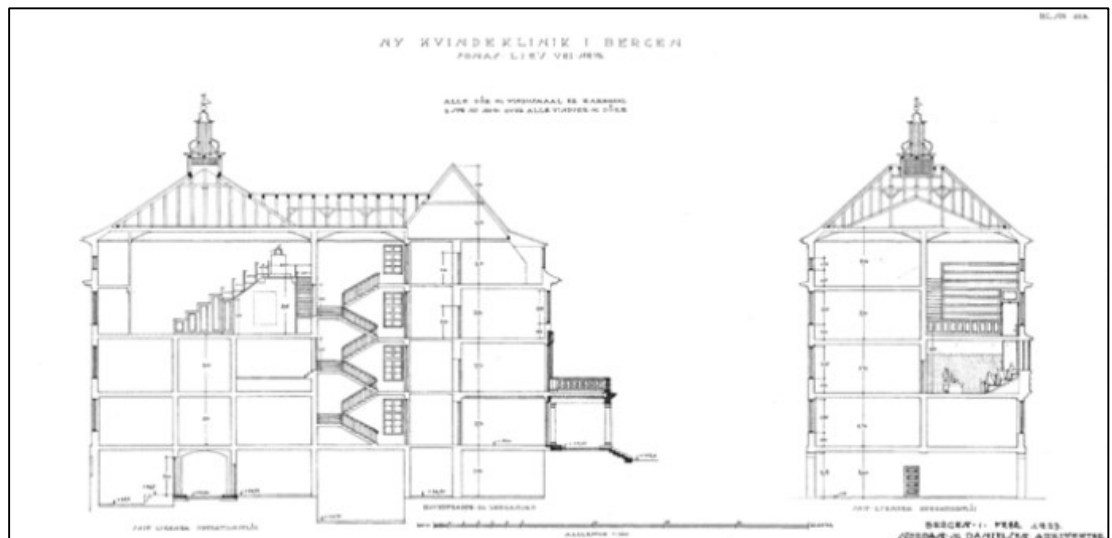
3.5.3 Originaltegninger for Kvinneklinnk-bygget

Sett fra øst.

Kilde: «Landsverneplanen for helsesektoren» (sykehusbygg).

Snitt av Kvinneklinnken.

Snitt og detaljer av vinduer på loftsetasjen. Kilde: «Landsverneplanen for helsesektoren».

Snittegning.

Tegning av arker mv.

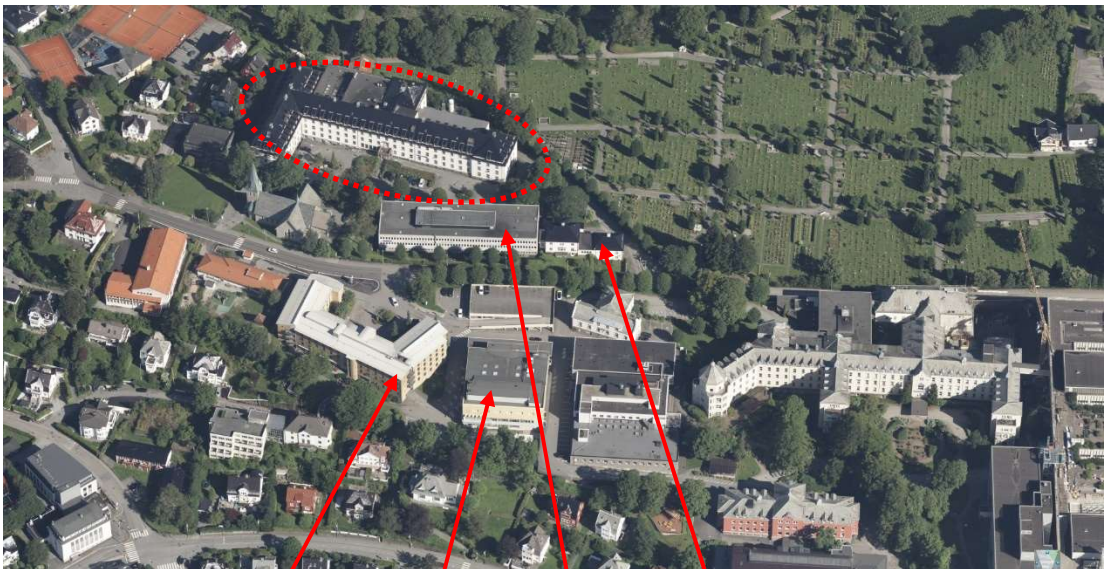
Det er eksteriøret på Kvinneklubben som ligger i verneklasse 2 bevaring, og består hovedsakelig av stilartene nybarokk/nyklassisisme. Vinduene var opprinnelig delt inn i sprosser, for de mest vanlige vinduene i 1.-3. etasje var det 6 glassfelt og for loftsetasjen var det 4 glassfelt.

3.5.4 Eksisterende situasjon ved Årstadhuset

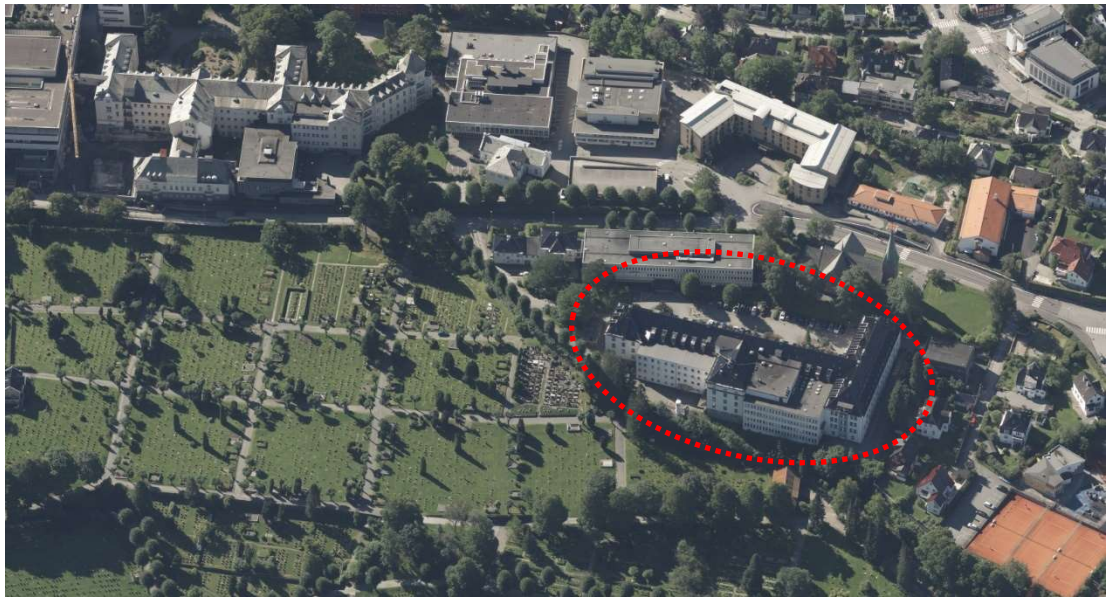
Flyfotoene på denne sida og neste er hentet fra 1881.no og viser Kvinneklubben-bygget sett i forhold til omgivelsene på Haukeland, slik det ser ut i dag.

Over: mye asfaltert areal for parkering på sørsiden av Kvinneklubben.

Over: sett sørfra; Haukeland Hotell, Bikuben, Augebygget, Portnerboligen og Overlegeboligen, Kvinneklubben i nord.

Over: sett fra nord. Kvinneklivnikken markert med rødt. Sentralblokka synlig øverst til venstre.

Bildene videre i dette punktet er tatt ved ulike befaringer i perioden 2021-2023, fotografert av Nordplan AS.

*Til venstre:
Kvinneklivnikkens
sørfasade med
hovedinngang.*

Kvinneklivnikkens sørfasade

*Sett fra sør; dagens
parkeringsløsning med inn- og
utkjøring regulert ved bom.*

*Inn- og utkjøring til
parkering. Snuplass.*

*Inngangsparti i klassisistisk
stil med søyler.*

*Til venstre: østfasaden ved
innkjøring til Kvinneklinikken.*

Sett fra nord.

*Over: tilbygget lengst mot øst
(ved det grønne treet), fra
1994.*

*Bildet i midten: tilbygget lengst
mot øst (bak tanken), fra 1994.*

*Under til høyre: Tilbyggene
lengst mot vest, fra 1960 og
1975.*

Vestfasaden. Parkering i dag.

Bilder av nordfasaden til Årstadhuset med tilbygg.

Nordfasaden er oppbrutt av tilbyggene. Den opprinnelige nord-fasaden kommer ikke klart fram lenger, da tilbyggene går helt inn mot og skjuler opprinnelig fasade, det er ikke mellom-rom mellom gammelt og nytt. Tilbyggene en nyanse lysere fasade enn opprinnelig fasade.

Tilbygg 1960: Det første tilbygget ble bygget i 1960 som en forlengelse av vestfløyen, mot nord. Her er symmetri og vinduer med horisontal sprosse, men pga tett vindusplassering «framstår» vinduene som forstørrede 4-felts vinduer.

Tilbygg 1975: Det største tilbygget ligger mellom midtfløyen og vestfløyen. Dette ble bygget i 1975.

Det er et industrielt preg over tilbygget fra 1975, med lange tilnærmet «sammenhengende» og repetitive vindusbånd. Det er ikke mange eksempler på slike tilbygg lenger som er så intakt som dette. Uheldig at det ligger helt tett inn mot opprinnelig midtfløy på hoveddelen av bygget.

Tilbygg 1994: Tilbygget fra 1994 har vinduer plassert punktvis i fasaden, som i hoveddelen av bygget. Vinduene er inndelt med én sentrert horisontal sprosse.

Det siste tilbygget ligger øst for midtfløyen.

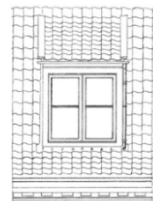

Bildene under viser vindusdetaljer i dagens fasader:

Tilbygg fra 1975 har vindusbånd og flatt tak, mens det er skråtak, punktvis vinduer og arker på hoveddel av bygget (den opprinnelige delen av bygget).

Dagens vinduer i hoveddelen av Kvinneklinikken er byttet ut for noen år siden, slik at de ikke er som de opprinnelige vinduene med sprosseinnndeling som gir 4 og 6 glass-felt. På loftet er vinduene erstattet av arkvinduer helt uten sprosser, og øvrige vinduer er hovedsakelig erstattet med vinduer med én horisontal sprosse som gir to glass-felt i hvert vindu.

Under: Dagens situasjon versus opprinnelige vindusdetaljer.

3.6 Uttalelse fra Sykehusbygg HF

Det har vært dialog mellom fagansvarlig for kulturminnevern i Sykehusbygg HF og Helse Bergen HF vedrørende muligheter og begrensninger for ombygging av Kvinneklinikk-bygget.

Fylkeskommunen vil være opptatt av at nye reguleringsbestemmelser harmoniserer med bestemmelsene som framgår av den statlige listeføringen – altså det som står i Landsverneplan for spesialisthelsetjenesten, LVP Helse, side 13-15 i dette vedlegget: http://lvph.no/pdf_vedtak/303_Haukeland_univ-sykehus_1.pdf) Viktig formulering her er:

Vernet skal sikre bygningens opprinnelige arkitektur. Både hovedstrukturen i det arkitektoniske uttrykket og detaljeringen så som fasadeløsning, opprinnelige vinduer, dører, materialbruk og overflater skal opprettholdes.

Over: Utdrag av e-post fra Sykehusbygg HF(v/kulturminnevern) til Helse Bergen 8. mars 2022.

3.7 Begrunnelse for vern av Kvinneklinikken

Ifølge landsverneplanen for helsebygg – Haukeland – begrunnes vern av tidl. Kvinneklinikken med at bygget har stor helsehistorisk og symbolsk betydning for satsing på fødselsmedisin og bedring av forholdene for fødende og gravide tidlig på 1900-tallet. Det er eksteriøret som ønskes bevart.

Det har vært dialog med seksjon for kulturarv i fylkeskommunen samt byantikvaren i saken, og deres tilbakemelding er at bygget er veldig viktig for kulturhistorien, og at nødvendige konsekvenser av tiltaket for det omkringliggende kulturmiljøet må komme fram i arbeidet.

Arkitektur er et sentralt tema og det må vurderes flere alternativer og finne tålegrensen til bygget. Når det gjelder de etablerte tilbyggene mot nord, så mener fylkeskonservatoren at det tilbygget fra 1975 (vest) har større verneverdi enn det fra 1994 (øst) da det er ett av få gjenværende eksempel på denne type arkitektur. Gjennom planprosessen må det vurderes i hvilken grad dette tilbygget bør vernes eller ikke. Et nytt tilbygg mot øst anbefales ikke da det vil skjule det opprinnelige bygget i tilkomstsonen til området, fylkeskonservator og byantikvar er i større grad åpne for tilbygg mot sør og nord. Se vedlegg referat fra veiledningsmøte den 02.09.22. I etterkant av dette møtet konkluderer Helse Bergen med at det mest sannsynlig ikke skal bygges nye tilbygg til Årstadhuset, og dersom det skulle bli nye tilbygg så erstatter de de nåværende tilbyggene. Det blir i hovedsak innvendig ombygging av Årstadhuset, i tillegg til utvendige endringer i utomhusarealene, og noen mindre fasadetiltak som redegjøres for seinere.

Årstadhusets beliggenhet som nærmeste nabo til Årstad kirke – som er et kulturminne i seg selv – tilsier at det må tas hensyn til det totale kulturmiljøet i området og kirken spesielt.

3.8 Byrom, bygningenes mellomrom og plassering

3.8.1 Stedsanalysen; byrom

Det er i stedsanalysen for både reguleringsplanen for Årstadhuset og AHH (sørøst på Haukeland) vist til viktige byrom og grønne areal. Det er gjennom befarings, registrering og workshop om gangstruktur og veifinnsing dokumentert ytterligere. Dette sett i sammenheng med mobilitetsplanen for hele Haukelandområdet vil være med på å klargjøre hva som er de viktigste rommene, snarveiene og mulige forbedringer og forslag til nye løsninger. Dette vil være en del av dokumentasjonen som skal foreligge i de to reguleringsplanene på Haukeland som Nordplan AS jobber med, før de legges ut til offentlig ettersyn.

Bergen kommune har i oppstartsmøtereferatet vedrørende Årstadhuset-reguleringsplanen skrevet at det skal gjøres en helhetlig kulturminnedokumentasjon der også bygningenes mellomrom og plassering omtales. Stedsanalysen for Årstadhuset (vedlegg 2.1) viser foruten byrom i pkt. 3.10.2 også registreringer av leikeplasser i pkt. 3.9.5, og ellers registreringer av interne tråkk og passasjer som snarveger mellom bygninger i stedsanalysens pkt. 3.8. Vi viser derfor til dette som allerede er utarbeidet/dokumentert, uten å gjengi alt på nytt her. I tillegg er det utarbeidet en separat rapport Utkast gangstruktur og veifinnsing datert 28.08.2023» for Haukeland-området i forbindelse med reguleringsplanene på Haukeland.

Mye av det Bergen kommune etterspør er generell dokumentasjon som vil foreligge i ferdigstilte planforslag for sine respektive reguleringsaker. Vi vil derfor i dette dokumentet ha fokus på området rundt Årstadhuset. For den del av analyseområdet på Haukeland som geografisk kan «høre til» planområdet til Årstadhuset, legger vi ved en illustrasjon fra stedsanalysen, se under, som viser byrom som kan være viktige, nummerert 1-2-8:

Illustrasjon fra stedsanalysen Haukeland – Årstadhuset, laget av Nordplan. Supplert i kulturminnedokumentasjonen med utvidet nr. 1 og nytt nr. 9. Forøvrig nr 8 innenfor planområdet til Årstadhuset. Møllendal gravplass (nr 2) består som i dag.

- **Nr. 1** viser uterommet foran Årstad kirke, og er utvidet til å omfatte også den planlagte tilbakeføring av grønne uteareal sør for Årstadhuset.
- **Nr. 9** viser at arealet mellom Glasblokkene og Sentralblokkas nordlige del skal vurderes nærmere med tanke på å få til en god løsning på de myke trafikantenes premisser, så godt det lar seg gjøre i kombinasjon med vareleveranser og annen tilkomst, som bl.a. ambulanseutrykning, vareleveranser til Verkstedbygget. Uansett om vareleveransen består eller blir flyttet, så vil området mellom Sentralblokkas og Glasblokkene være preget av ambulanseutrykning og kjørende til Verkstedbygget og Lab-bygget i tillegg til tilkomst/parkering under Glasblokkene. Dette betyr at rommet mellom bygningene her vil være utsatt for en del trafikk. Helse Bergen vurderer alternativer som skal gjøre tilkomst til Haukeland bedre enn i dagens situasjon, deriblant grep for å lede gående og syklende til og gjennom Sentralblokkas. Det er mange av de tilreisende som tar bybanen og buss til Haukeland stasjon nord for Sentralblokkas. Løsninger her blir ikke del av reguleringsplanen for Årstadhuset, men tilgrensende plan.
- Dette kan vurderes i sammenheng med etablering av byrommet ved **nr. 7** (ved nybygget Parkhjørnet - sterilsentralen). Denne plassen er prosjektert ferdig som del av byggeprosjektet Parkhjørnet, og gjenopptar sin tidligere funksjon som kommunikasjonsåre.
- **Nr. 8** er et areal innenfor Årstadhusets areal, som planlegges ryddet og tilrettelagt for at det skal være et trygt og hyggelig sted for pasienter/pårørende/ansatte. Det er i dag ikke et attraktivt areal for opphold (rot og hærverk, tagging - et ruskeområde).
- **Nr. 2 er Møllendal Gravplass**, og ingen endringer her annet enn tilrettelegge for enklere tilkomst til gangnettverket gjennom gravplassen, via en snarveg sør for Jonas Lies veg (område **nr. 3** med tilpasninger i terrengmuren for å gi trygg kryssing av Jonas Lies veg). Ferdslen på gravstedet skal gjøres med respekt for stedets funksjon, og sykling er forbudt.

3.8.2 Mellom bygningene

Årstadhuset ligger som kjent omkranset av Møllendal Gravplass i nord og øst, Årstad kirke og Augebygget i sør, sykkelhus tett på øst, og bygget kjent som «Sukkerbiten», samt boliger i vest.

Årstadhuset ligger på en høyde i forhold til Møllendal Gravplass, slik at det er en naturlig avgrensning mellom sjukehuset og gravplassen her i nord. Årstadhuset står i ytterste utkant av dagens sjukehusområde. Et tankanlegg står estetisk sett ugunstig plassert mellom bygget og gravplassen. Arealet her i nord ved akuttmottaket er en blindvei – et «ikke-sted» for gående og med lite manøvreringsareal for å snu biler.

Bildet til venstre fra google maps: 2 etablerte boliger mellom Sukkerbiten og Årstadhusets vestfløy og gravplassen.

Bildet til venstre tatt av Nordplan: viser parkering mellom Sukkerbiten, etablerte boliger bak Sukkerbiten (venstre) og vestfløyen til Årstadhuset (høyre).

Vest for Årstadhuset er en asfaltert veg med langsgående parkering, dette er en akse i nordsør-retning som ikke har stor bredde. Avstand mellom de etablerte boliger og sjukehusbygget kan ikke økes, da boligbebyggelsen i vest er vel-etablert i likhet med sjukehusets vestfløy. Her mangler en buffersone mellom privatboliger og sjukehuset.

Årstad kirke ligger på et terrengnivå høyere enn Årstadhuset, slik at kirkens areal framstår som klart definert og på en måte opphøyet i forhold til sjukehuset. Den grønne plenen vest for kirken er en av få gjenværende grønne lunger på Haukeland – og forteller sin historie om tidligere tiders gårdsdrift på Haukeland. Plenen her framstår som adskilt fra sjukehuset, da den visuelt sett «hører til» kirken, men det meste av arealet eies av Helse Bergen.

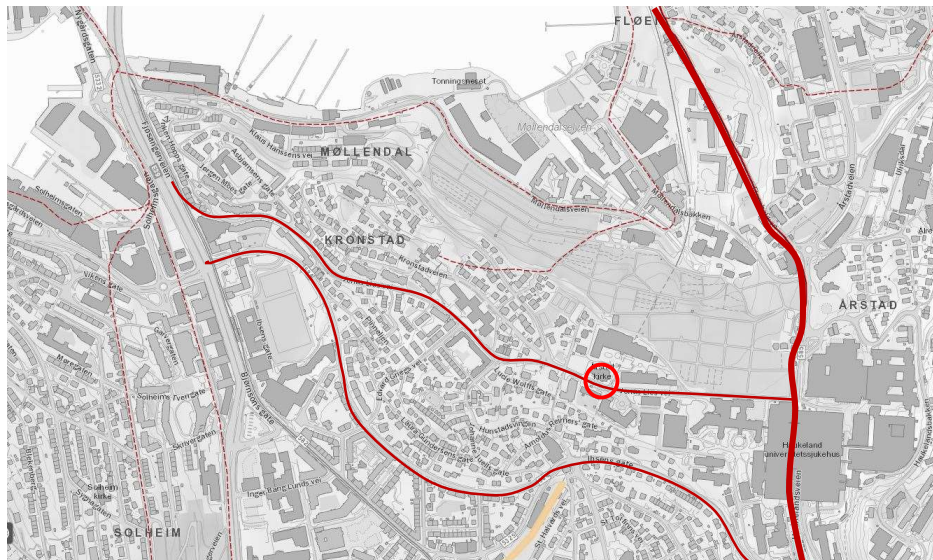
Augebyggets arkitektoniske utforming er svært forskjellig fra Årstadhuset, og følger parallelt med Jonas Lies veg. Samtidig «skjermer» det, sammen med kirken, bygget Årstadhuset fra vegen. Det danner et byrom mellom byggene, smalest i øst og bredere vestover. I dagens situasjon framstår ikke dette som et attraktivt byrom – det er ikke et byrom på de myke trafikantenes eller pasientenes premisser. Det meste av dette arealet brukes som tilkomst til Augebygget og tidligere Kvinneklinikken, som «kyss-og-kjør», til vareleveranser og til parkering. Her er til tider bilkø og travel og lite oversiktlig inngangssone til sjukehusbyggene.

4 Andre kulturminner

4.1 Årstad kirke, Møllendal gravplass og radiomast

Foruten helsebyggene og krigsminnet som allerede er nevnt i pkt. 3, så er det andre nærliggende kulturminner (ikke fredet) ved Haukeland:

Årstad kirke -	vernestatus: listeført kirke lagt inn av Riksantikvaren (verneverdig), se bilder i pkt 3 og 4.3.1 og 4.3.2.
Radiomast -	vernestatus: kommunalt listeført (ligger sørøst på Haukeland).
Møllendal gravplass -	Dette er kulturminne i seg selv pga et felt med Samvelde-landenes krigsgraver, gamle graver, samt en historisk allé. Alléen var opprinnelig en av Nord-Europas lengste lindealléer som strakk seg fra Store Lungegårdsvann til Stemmeveien, og ble plantet i 1814. Siden det er bygget nye bygg i årenes løp er ikke alléen sammenhengende lenger, men kommer tydelig fram igjen i Møllendal gravplass. Se bilder i pkt 4.3.

Kartet er hentet fra kommunens historiske veifarkart, supplert med linjer for Jonas Lies veg+Ibsens gt. Den kraftigste linja er Haukelandsvegen. Årstad kirke vist med sirkel ved Jonas Lies veg.

4.2 Historisk veifar – Jonas Lies veg

Kartet over viser dagens situasjon, med tett nedbygde områder både på og rundt Haukeland. Sammenligner man med kartet fra pkt. 2.4 (fra 1934) og med kartene som er vist tidligere i pkt 2, så kjenner man igjen infrastruktur og veitraséer fra gammelt av.

Kartet over viser noen historiske veier med hel eller stiplet rødbrun linje. Legg merke til den mest markante streken som går gjennom Haukelands-området (tvers gjennom Sentralblokka som ligger øst for Gamle Hovedbygning). Dette er **Haukelandsvegen, det historiske veifaret – som er den gamle postvegen mellom Christiania og Bergen**. Haukelandsvegen er blitt oppgradert gjennom årene til dagens vegstandard, og går i dag i store trekk i den samme traséen som tidligere, med visse tilpasninger/utvidelser.

Når det gjelder Jonas Lies veg, så ser man på bildet under fra ca 1926 at sjukehus-bebyggelse på sørsiden av vegen er bygget, og trolig også Kvinneklubben nord for vegen (til venstre utenfor bildet). Vegen går fra Fjøsangerveien til Haukelandsbakken, og ble oppkalt etter forfatter Jonas Lauritz Idemil Lie (død i 1908). På bildene fra Haukeland-området fra 1915 ser man tydelig at Jonas Lies veg er opparbeidet, dette var en viktig tilkomst til Haukeland, med både sjukehusets Hovedbygning på sørsida og Årstad kirke på nordsida. Så vi vet at vegen – slik den går i dag med terrengmurer og gjerder langs vegen – har lik trasé som på det tidspunktet sjukehuset vokste fram på begynnelsen av 1900-tallet.

Bilde av Jonas Lies veg sett mot fjellet (sett mot øst). Hentet fra bergenbyarkiv.no, ikke-datert bilde. (Trolig etter 1926). I dag er vegbredde og terrengmurer tilnærmet som det var før.

4.3 Hensyn til listeført kirke og kulturmiljøet rundt

Det er ikke bare bygninger som er ingredienser i et kulturmiljø, det gjelder vel så mye murer, gjerder og parkareal/trær/vegetasjon. Alle bildene i dette punktet 4.3 er hentet fra Google maps, eller tatt av Nordplan (markert NP).

4.3.1 Kulturmiljø ved Årstad kirke

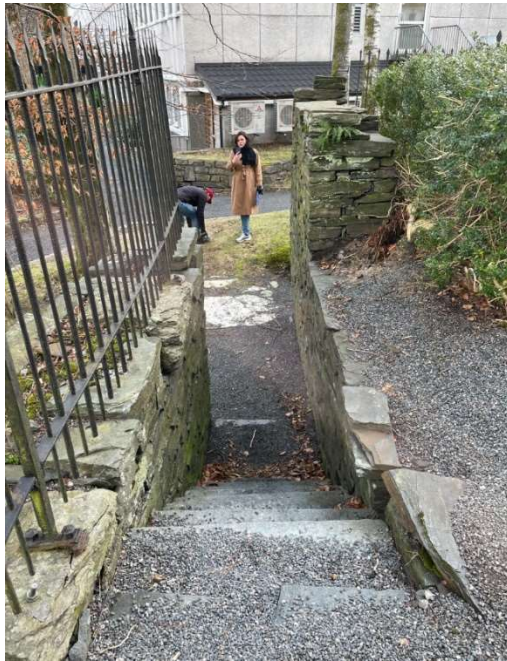
Over: Plenen foran Årstad kirke og hellelagt gangforbindelse forbi kirken.

Over: avkjørsel til Jonas Lies veg fra kirkens gårds plass/parkering, hellelagt gangforbindelse m.m.

Under: Snarveien inn til Årstadhuset mellom kirken og Augebygget vist med hvit pil. Terrenngmur og gjerde.

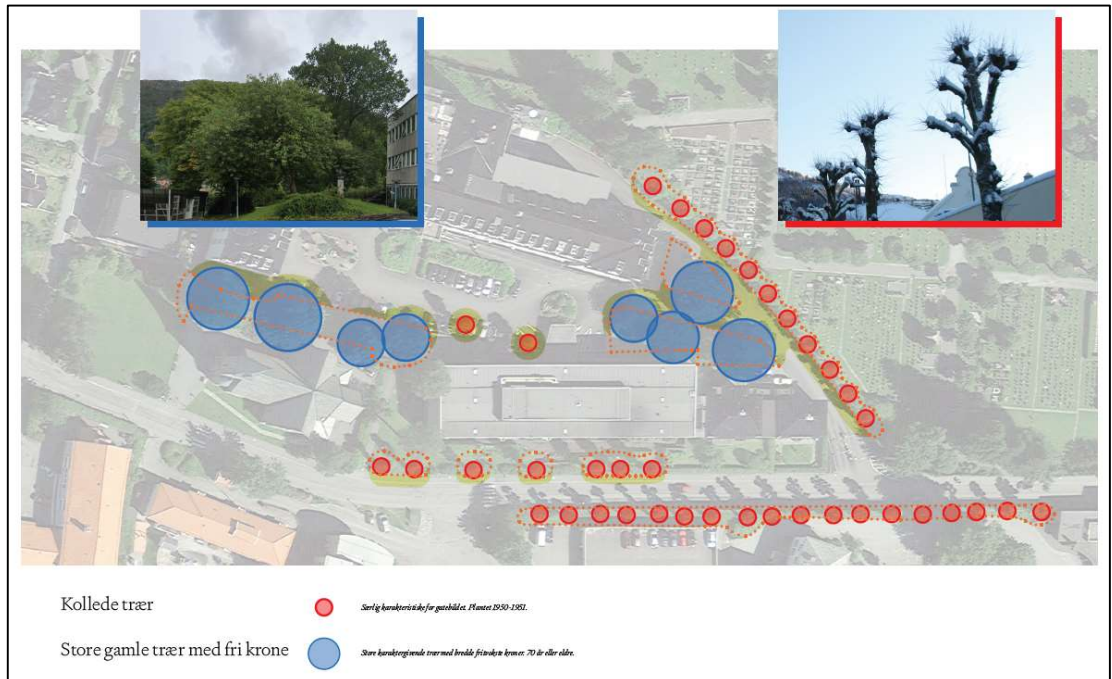
Over og under: trappeløsninger og terrengmurer ved kirken og mot Årstadhuset. Bilder NP.

Til venstre: Gangforbindelse mellom kirken og Augebygget. Bilder NP.

Til høyre: Gruslagt areal v/kirken brukt til kjøring og parkering. Sett mot pasienthotellet.

4.3.2 Gamle kulturhistoriske trær

Illustrasjon fra SLA (LARK) på trær som er viktige å bevare, vist med rød og blå sirkler.

Illustrasjonen over viser kollede trær fra ca 1950 (røde sirkler), og store gamle trær med fri krone, 70 år og eldre (blå sirkler). Dette er trær som det er viktig å bevare, og som defineres spesielt i reguleringsplankart med hensynssone bevaring.

5 Avslutning

Beskrivelse av mulige tiltak og prinsipielle løsninger sett fra kulturminneperspektivet følger i et eget vedlegg, etter anbefaling fra Bergen kommune og Byantikvaren. Årsak til denne to-delning var fordi Byantikvaren ønsket at selve Kulturminnedokumentasjonen kunne bestå uten behov for revisjon dersom det i ettertid skulle komme noen endringer vedrørende de planlagte tiltakene innenfor planområdet. Derfor bør dette Kulturminne-dokumentet sees i sammenheng med dokumentet Tiltak sett fra kulturminneperspektiv, som er del 2 til Kulturminnedokumentasjonen.